FRANSA'NIN SÖMÜRGECİLİK MİRASI VE CODE NOİR'IN İPTALİ

Hazel ÇAĞAN ELBİR

Analist

Analiz No : 2026 / 27

15.06.2026

1685 yılında Kral XIV. Louis tarafından Versaillesda imzalanan *Le Code Noir* (Siyah Kanun), Fransız kolonilerinde kölelik rejimini düzenleyen 60 maddelik kapsamlı bir kraliyet fermanıdır. Bu belge, transatlantik köle ticaretinin en yoğun döneminde Karayiplerdeki (Guadeloupe, Martinique, Saint-Domingue/Haiti) ve diğer Fransız kolonilerindeki ekonomisini hukuki temele oturtmuştur. Fransa, yaklaşık 1,4 milyon Afrikalıyı kolonilerine taşıyarak dönemin üçüncü büyük köle tüccarı konumundaydı. 28 Mayıs 2026da Fransa Ulusal Meclisinde oybirliğiyle (254-0) iptal edilen bu kanun, köleliğin resmi olarak kaldırıldığı 1848den yaklaşık 178 yıl sonra bile yasal metinlerde varlığını sürdürmüştür. Bu durum, Fransanın kolonyal geçmişiyle hesaplaşma süreçlerindeki karmaşıklığı ve sembolik ihmalin uzun vadeli etkilerini ortaya koymaktadır[1].

Code Noirın Yapısı ve Temel Hükümleri

Code Noir, 60 madde (Iden LXe kadar) halinde kaleme alınmış olup, köleleştirilmiş bireyleri insan değil, sahibinin mülkiyetinde taşınır mal (Fr. *meubles*) olarak tanımlamıştır. Madde XLIV açıkça belirtir: Kölelerin taşınır mal olduğunu ilan ederiz. (Fr. *Déclarons les esclaves être meubles*.)[2] Bu statü, kölelerin haciz, miras paylaşımı, satış ve her türlü hukuki işlemde eşya muamelesi görmesine neden olmuştur.

Kanunun kritik hükümleri arasında şunlar öne çıkmaktadır:

Köleler mülkiyet sahibi olamaz. (Madde XXVIII); Kamu görevi üstlenemez., Tam tanıklık edemez. (Madde XXX) ve Medeni/ceza davalarında taraf olamaz. (Madde XXXI). Sahip oldukları her şey ustalarına aittir; miras, sözleşme veya vasiyetname yapma hakları yoktur.

Günümüze kadar geçerliliğini sürdürmüş kanunun öne çıkan diğer hükümleri, çocukların kölelik statüsü anneye göre belirlendiğini ifade eder. (*partus sequitur ventrem* Madde XII

ve XIII). Köle evlilikleri için ustanın onayı zorunludur (Madde XI)[3].

Oybirliğiyle geçerliliği sonlandırılan yasanın diğer maddelerine göre, kaçak kölelere yönelik ağır cezalar öngörülmüştür. (Madde XXXVIII): İlk kaçışta kulak kesme ve damgalama, ikinci kaçışta topuk tendonlarının kesilmesi ve tekrar damgalama, üçüncüde idamdır. Usta veya ailesine karşı şiddet idamla cezalandırılır (Madde XXXIII).

Kaldırılan yasada dine ilişkin hükümler de dikkat çekicidir. Tüm kölelerin Katolik inancında vaftiz edilmesi ve eğitilmesi zorunludur. (Madde II), Diğer dinlerin kamusal icrası yasaktır (Madde III). Yahudilerin kolonilerden çıkarılması emredilmiştir. (Madde I)

Bu hükümler, köleliği ekonomik çıkarlar adına sistematik bir baskı ve denetim aracı haline getirmiştir. Bazı maddeler sınırlı koruma unsurları içerse de (hasta ve yaşlıların bakımı, ustanın öldürmesi durumunda kovuşturma), genel çerçeve köleleri insanlıktan çıkarmış ve şiddet içeren bir rejimi yasallaştırmıştır.

Kolonyal Ekonomi ve Batı Medeniyetinin Temelleri

Code Noir, Fransanın 17.-19. yüzyıl ekonomik yükselişinin köle emeğine ve sömürgeciliğe dayandığını somutlaştıran temel belgelerden biridir. Nantes ve Bordeaux gibi liman kentlerinin zenginliği büyük ölçüde kolonyal plantasyon ekonomisine (şeker, kahve ve diğer tropikal ürünler) dayanmıştır. Batı medeniyeti ve Batının ulaştığı ekonomik zenginlik, büyük ölçüde sömürgecilik üzerine kurulmuştur. Tarihsel olarak sömürgecilik ve köle ticareti olmasaydı, Batı ülkelerinin bugün geldikleri ekonomik düzeye aynı ölçekte ulaşmaları mümkün görünmemektedir. Utanç verici olan ise, bu sistemi yasalaştıran *Code Noir*ın 1848de kölelik kaldırıldıktan sonra da yasal metinlerde varlığını sürdürmesidir. Fransanın dört kıtaya yayılan imparatorluğu, kolonyal istisna kavramını doğurmuş; denizaşırı topraklarda temel hakların askıya alındığı bir sistem yaratmıştır[4].

1848den 2026ya: Kanunun Sürekliliği

Fransada kölelik 1848de kaldırılmış olsa da *Code Noir* günümüze değin resmen iptal edilmemiştir. Bu durum, uzun yıllar gözden kaçırma veya ihmal olarak değerlendirilmiştir. Ancak günümüzde bu suskunluğun bir tür suç haline geldiği kabul edilmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, iptal sürecinde Neredeyse iki yüzyıldır bu Siyah Kanuna karşı sürdürdüğümüz sessizlik, hatta kayıtsızlık artık bir gözden kaçırma değildir. Bir tür suç haline gelmiştir ve *Code Noir*ın 60 maddesi, 19. yüzyılda köleliğin kaldırılmasından sonra asla varlığını sürdürmemeliydi açıklamalarında bulunmuştur[5].

28 Mayıs 2026 İptali: Sembolik Bir Adım

Fransa Ulusal Meclisinde 28 Mayıs 2026 Perşembe günü gerçekleştirilen oylamada yasa teklifi oybirliğiyle kabul edilmiştir (254 lehte, 0 aleyhte). Teklif, Guadeloupe kökenli

milletvekili Max Mathiasin (*Libertés, Indépendants, Outre-Mer et Territoires* grubu) tarafından hazırlanmış; Mathiasin, köleleştirilmiş atalarının torunu olarak bu yasayı tam olarak okuyabildiğini ve insanlar tarafından insanlara karşı yapılmış bir belge olarak nitelendirmiştir. Oylamayı atalarımızı ve insanlığımızı geri kazanma yolu olarak değerlendirmiştir. İptal, hukuki bağlayıcılığını 1848de yitirmiş bir metnin sembolik olarak temizlenmesi niteliğindedir. Macron, bu adımı desteklemiş ancak yanlış vaatler konusunda uyarıda bulunmuş; gerçekliğin ve eğitimin önceliğini vurgulamıştır. 2001 Taubira Yasası ile köleliğin insanlığa karşı suç olarak tanınması gibi önceki adımlarla birlikte değerlendirildiğinde, bu süreç Fransanın tarihsel hafızasını güçlendirme çabasının parçasıdır.

Miras ve Güncel Eşitsizlikler

Guadeloupe, Martinique, Fransız Guyanası ve Réunion gibi denizaşırı departmanlarda (1946da tam Fransız departmanı statüsü kazanmış) yaşayan yaklaşık 1,9 milyon kişi, büyük ölçüde köleleştirilmiş Afrikalıların torunlarıdır. Bu bölgelerde ekonomik eşitsizlikler, daha yüksek işsizlik ve yoksulluk oranları devam etmektedir. Uzmanlar, *Code Noir*ı Fransanın kolonyal istisna anlayışının doğduğu yer olarak görmekte; departmanlaşma altında kolonyal yapıların sürdüğünü ileri sürmektedir. Çevresel sorunlar (örneğin chlordecone pestisiti) ve sağlık eşitsizlikleri de bu tarihsel mirasın somut yansımalarıdır[6].

Tarihsel Sorumluluk ve İleriye Dönük Perspektif

*Code Noir*ın 2026da iptali, Fransanın kolonyal geçmişiyle yüzleşme sürecinde önemli ancak sembolik bir adımdır. 60 maddelik bu belge, köleliği hukuki bir çerçevede meşrulaştırmış ve insan onurunu sistematik olarak ihlâl etmiştir. Gerçek onarım; tarihsel kabul, eğitim, ekonomik kalkınma ve yapısal eşitsizliklerin giderilmesini gerektirmektedir. Uluslararası örneklerde görüldüğü üzere, sembolik jestler ancak somut politikalarla anlam kazanır.

Bu süreç, hem Fransa hem de uluslararası toplum için bilimsel inceleme ve diplomatik diyalog fırsatı sunmaktadır. Tarihsel adalet, hafızanın korunmasıyla birlikte geleceğin daha eşitlikçi bir düzeni için çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Fransanın attığı bu adım, diğer eski sömürgeci güçler için de örnek teşkil edebilir; ancak kalıcı etki, sözlerin eyleme dönüşmesiyle, telafi edici önemlerle mümkün olacaktır.

[1] France votes unanimously to abolish Code Noir, a colonial-era slavery law, *France24*, 28 Mayıs 2026, https://www.france24.com/en/france/20260528-france-moves-to-repeal-yet-to-be-abolished-slavery-law-code-noir.

[2] *Le Code Noir Ou Edit Du Roy - Servant De Reglement*, https://www.assemblee-nationale.fr/histoire/esclavage/code-noir.pdf.

[3] *Le Code Noir Ou Edit Du Roy - Servant De Reglement*, https://www.assemblee-nationale.fr/histoire/esclavage/code-noir.pdf.

[4] France votes unanimously to abolish Code Noir, a colonial-era slavery law, *France24*.

[5] France votes unanimously to abolish Code Noir, a colonial-era slavery law, *France24*.

[6] Marie-Annick Gournet, France is starting to own its role in the slave trade. Now it needs to repair its Caribbean legacy, *The Guardian*, 8 Haziran 2026, https://www.theguardian.com/commentisfree/2026/jun/08/france-slave-trade-repair-caribbean-legacy-code-noir-guadeloupe-martinique.

Yazar Hakkında :

Hazel Çağan-Elbir AVİM'de analist olarak çalışmaktadır. Çağan-Elbir, Atılım Üniversitesi Politik Ekonomi bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Atıfta bulunmak için: ELBİR, Hazel ÇAĞAN. 2026. "FRANSA'NIN SÖMÜRGECİLİK MİRASI VE CODE NOİR'IN İPTALİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2026 / 27. Haziran 15. Erişim Ekim 31, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/FRANSA-NIN-SOMURGECILIK-MIRASI-VE-CODE-NOIR-IN-IPTALI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi

E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır